

Czym jest noumen

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Gra edukacyjna](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Immanuel Kant, *Prolegomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka*, oprac. J. Suchozewska, tłum. B. Bornstein, Warszawa 1993.
- Immanuel Kant, *Krytyka czystego rozumu*, [w:] Tadeusz Kroński, *Kant*, Warszawa 1966.
- Kant Immanuel, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, oprac. Wydawnictwo Marek Derewiecki, tłum. Mściław Wartenberg, Kęty 2001.

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

Jednym z fundamentalnych terminów filozofii Immanuela Kanta jest *noumen*. Słowo to wywodzi się z greckiego słowa *nous*, oznaczającego rozum lub ducha. Kant przeciwstawił noumeny – rzeczy same w sobie – fenomenom, które dane są nam w doświadczeniu. W tej lekcji dowiesz się, jaką rolę odgrywało to przeciwstawienie w teorii poznania oraz dlaczego miało podstawowe znaczenie dla koncepcji moralności Kanta.

Twoje cele

- Wyjaśnisz, na czym polegał przewrót kopernikański w filozofii.
- Scharakteryzujesz transcendentálną teorię poznania Kanta.
- Objaśnisz znaczenie noumenu w kontekście sporu o granice poznania.
- Przedstawisz koncepcję prawa moralnego Kanta i powiążesz ją z koncepcją noumenów.

Przeczytaj

Przewrót kopernikański w filozofii

Na czym polegał przewrót, którego w astronomii dokonał Mikołaj Kopernik? Kiedy okazało się, że nie sposób wyjaśnić ruchu ciał niebieskich przy założeniu, że Słońce obraca się wokół Ziemi, Kopernik powziął odwrotną myśl – że to Ziemia się wokół nich obraca. Podobną zmianę w filozofii wprowadził Immanuel Kant. Dotyczy ona teorii poznania, a konkretnie – relacji przedmiotu i podmiotu.

Wedle słów samego Kanta: „Rzecz się z tym ma tak samo, jak z pierwszą myślą Kopernika, który, gdy wyjaśnienie ruchów niebieskich nie chciało się udawać przy założeniu, że cała armia gwiazd obraca się dookoła widza, spróbował, czy nie uda się lepiej, jeśli każę się poruszać widzowi, a gwiazdy pozostawi w spokoju”. Mikołaj Kopernik, przedstawiony na obrazie Jana Matejki ze schematem modelu heliocentrycznego.

Źródło: Flickr, domena publiczna.

Tradycyjny pogląd na poznanie, który przeważał w starożytnej Grecji utrzymywał, że podmiot poznania dostosowuje się do przedmiotu (**realizm**). Zauważ, że założenie to wiąże się z innym przekonaniem – że przedmioty poznania różnią się między sobą.

Problem różnorodności przedmiotów wiąże się z rozróżnieniem dokonany przez **Parmenidesa z Elei**. Zmiennym i ulotnym zjawiskom przeciwstawił on byt, czyli to, co jest. W przeciwieństwie do zjawisk, które powstają i nikną, byt jest stały i niezmienny.

Rozróżnienie Parmenidesa legło u podstaw platońskiego podziału na rzeczywisty byt – **idee**, który można poznać rozumem oraz będące odbiciem idei rzeczy, które ująć można

tylko za pomocą zmysłów. Możesz tu wyraźnie zauważyć sedno realizmu – istnieją mianowicie różne sposoby poznania, które uzależnione jest od tego, jaki byt jest jego przedmiotem.

Kant odwrócił ten pogląd na poznanie. Podmiot nie dostosowuje się do przedmiotu, lecz przeciwnie – ustanawia go. Warunkiem poznania nie jest już istnienie niezależnych od podmiotu bytów – okazuje się nim sam podmiot (**idealizm transcendentalny**).

Transcendentalna epistemologia Kanta

Znacząco zmienia to samą naturę przedmiotów, które poznajemy. Według realizmu, przedmioty poznania były **transcendentnymi** wobec podmiotu bytami. Z kolei podług **idealizmu** poznanie tego, co poza podmiotem, jest niemożliwe. To, co dane w doświadczeniu – **fenomen** – jest przedmiotem, który został już uprzednio (**aprioryzm**) uwarunkowany przez podmiot.

Cóż to jednak dokładnie znaczy – uwarunkowany? Kant wskazuje w podmiocie poznania pewne **aprioryczne**, czyli niezależne od doświadczenia formy, które przekształcają wrażenia zmysłowe w fenomen. Formy te nie są **transcendentne**, lecz **transcendentalne** – nie pochodzą od przedmiotu, lecz warunkują go. Transcendentnym jest u Kanta każdy element procesu poznania, który stanowi warunek jego możliwości – przekształca przedmiot w fenomen.

Kant wyróżnia dwie zasadnicze grupy transcendentalnych form. Pierwszą stanowią **formy naoczności** – przestrzeń i czas.

Lyubov Popova, *Portret filozofa*, 1915

Fakt, że postrzegamy przedmioty jako znajdujące się w przestrzeni wynika z tego, że „nakładamy” na nie formę

naoczności. Zarówno przestrzeń, jak i czas nie istnieją u Kanta obiektywnie, lecz są sposobem, w jaki podmiot postrzega rzeczywistość.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Drugą natomiast – **kategorie intelektu**.

- Kategorie intelektu
 - Kategorie ilości
 - Jedność{value=20}
 - Mnogość{value=20}
 - Wszystkość{value=20}
 - Kategorie jakości
 - Realność{value=20}
 - Zaprzeczenie{value=20}
 - Ograniczenie{value=20}
 - Kategorie stosunku
 - Substancja{value=20}
 - Przyczyna{value=20}
 - Wspólność{value=20}
 - Kategorie modalności
 - Możliwość{value=20}
 - Istnienie{value=20}
 - Konieczność{value=20}

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Dopiero po przejściu przez obie transcendentalne „warstwy” poznania, przedmiot może być dany w doświadczeniu – jako uwarunkowany, przystosowany do poznania, fenomen.

W rzeczywistości nie wiemy, co to jest. „Startujący biegacz” jest fenomenem. Powstał, ponieważ nałożyliśmy na wrażenia formy naoczności (umieściliśmy je w przestrzeni i czasie) oraz kategorię substancji („biegacz”). Teoria poznania Kanta głosi, że wiemy tylko, jak przedmiot istnieje „dla nas”. Nie wiemy natomiast, jak istnieje „sam w sobie”.

Źródło: Piquesels, domena publiczna.

Problem granic poznania

Pojawia się jednak pytanie o to, co właściwie według Kanta można poznać. Wiemy już, że poznanie nie dotyczy transcendentnych bytów. Czy nie skazuje nas to na uznanie, że podmiot nie może wykroczyć w poznaniu poza samego siebie (**idealizm immanentny**)? Gdyby tak było, to wszelkie poznanie byłoby skrajnie **subiektywne**, bo całkowicie zależne od sposobu, w jaki podmiot postrzega rzeczywistość.

Kant był świadom zarówno tych trudności, jak i konsekwencji, jakie niosą – **solipsyzmu** i **sceptycyzmu**. **Idealizm transcendentny** Kanta dzieliła od nich istotna różnica. Choć bowiem podmiot poznania przekształca wrażenia zmysłowe w fenomen, który jest od niego uzależniony, to istnieje związek między samymi wrażeniami a zewnętrznymi wobec podmiotu rzeczami.

Według George'a Berkeley'ego istnieć, to tyle, co być postrzeganym. Skrajny idealizm immanentny prowadzi do solipsyzmu – poglądu, że istnieje bytu uwarunkowane jest przez podmiot.

Źródło: Pikist, domena publiczna.

Wrażenia zmysłowe pochodzą mianowicie od **noumenów** – rzeczy samych w sobie. Są one niedostępne poznaniu (**agnostycyzm**), które ogranicza się do fenomenów. Choć zatem nie wiemy, jaka jest natura noumenów, ani też, czy forma, w jakiej się nam jawią odpowiada ich rzeczywistej postaci, to nie możemy utożsamić fenomenów z wytworami, czy też produktami naszego rozumu. Choć bowiem są one uwarunkowane przez formy naoczności i kategorie intelektu, to pochodzą od rzeczy samych w sobie.

Założenie o istnieniu noumenów odróżnia **idealizm** Kanta od **idealizmu subiektywnego**. Ugruntowanie poznania w podmiocie nie prowadzi u niego do zanegowania istnienia niezależnej od niego rzeczywistości.

Rzeczy same w sobie jako podstawa moralności

Choć wiarygodne poznanie ogranicza się według Kanta do fenomenów, to nasz rozum ma tendencję do przekraczania granicy doświadczenia i ujmowania świata jako pewnej jedności. Poznając, żywimy mianowicie przekonanie o jedności podmiotu, jedności przedmiotu oraz jedności wszystkich przedmiotów w ogóle.

Nasz rozum przekracza granice wiedzy naukowej i łączy jej twierdzenia w całościowy obraz rzeczywistości. Jego podstawą są **idee regulatywne** – idea duszy, która ujmuje podmiot jako trwałą podstawę obserwowanych zjawisk; idea wszechświata, która ujmuje wielość zjawisk jako jeden świat; oraz idea Boga, która ujmuje ów świat jako twór Boga.

Istnienie idei regulatywnych, które przekraczają wiedzę naukową, sprawia, że rozum stawia pytania, których nie sposób rozstrzygnąć – odwołanie się do doświadczenia nie jest bowiem w ich przypadku możliwe. Kant wymienia cztery **antynomie**, czyli wzajemnie sprzeczne ze sobą twierdzenia dotyczące tego samego problemu.

Antynomie czystego rozumu

Świat posiada granicę w czasie i przestrzeni.	Świat jest nieskończony co do czasu i przestrzeni.
Wszystko, co istnieje, jest proste.	Wszystko, co istnieje, jest złożone.
Istnieją działania będące rezultatem wolności.	Wszystko, co istnieje, jest zdeterminowane przez przyrodę.
Istnieje konieczna przyczyna świata (Bóg).	Wszystko, co istnieje w przyrodzie, jest przypadkowe.

Pierwsze dwie antynomie na gruncie idealizmu transcendentnego okazują się błędnie postawione. Czas i przestrzeń nie istnieją bowiem w świecie, lecz są

transcendentalnymi formami naoczności.
Podobnie ma się rzecz z prostotą
i złożonością, które są kategoriami intelektu.

W przypadku dwu ostatnich antynomii,
okazuje się natomiast, że są prawdziwe, lecz
odnoszą się do innych porządków
rzeczywistości. W dostępnym naszymu
doświadczeniu rzeczywistości wszystkie
fenomeny są zdeterminowane przez prawa
przyrody. Nie można też na podstawie
doświadczenia udowodnić istnienia Boga.

Sprawa ma się jednak inaczej w świecie
noumenów. Nie wiemy nic o tym, aby nie
miała obowiązywać w nim wolność lub – by
nie miał w nim istnieć Bóg. W przypadku
trzeciej i czwartej antynomii, jedno z jej
twierdzeń odnosi się więc do zjawisk, drugie
zaś – do rzeczy samych w sobie.

Świat noumenów okazuje się zatem u Kanta nie tyle innym światem, co raczej innym
porządkiem rzeczywistości. Wiedza naukowa go nie dotyczy, dlatego też jest
niepoznawalny. Stanowi on natomiast przestrzeń niezdefiniowanego przez przyrodę
działania, czyli moralności.

Koncepcja noumenów służy Kantowi do oparcia prawa moralnego na wolności – wolność
oznacza zaś możliwość działania w sposób całkowicie nieuzależniony przez
konieczność przyrodniczą. Na gruncie antynomii czystego rozumu rysuje się zatem
dwoista koncepcja człowieka. Z jednej strony jest on fenomenem, żywym organizmem,
którego działanie podporządkowane jest naturalnym przyczynom.

Zarazem jednak, jako noumen, człowiek przekracza swoją przyrodniczą, zwierzęcą naturę
i kieruje się w swoich działaniach niczym nie zdeterminowaną wolą. Wolność człowieka
pojętego jako noumen polega na możliwości podporządkowania się prawu moralnemu.
Przybiera ono u Kanta postać formalnego nakazu – imperatywu kategorycznego.

Kantowska koncepcja człowieka wyrażona została
w formule: „Niebo gwiazdziste nade mną, prawo
moralne we mnie”. Człowiek jest jednocześnie
częścią przyrody i przekraczającym ją noumenem.
Źródło: Pxfuel, domena publiczna.

((Immanuel Kant

Uzasadnienie metafizyki moralności

Postępuj tylko według takiej maksymy, dzięki której możesz chcieć,
żeby stała się powszechnym prawem.

((Immanuel Kant

Uzasadnienie metafizyki moralności

Postępuj zawsze tak, byś człowieczeństwa tak w twojej osobie, jak też w osobie każdego innego, używał zawsze zarazem jako celu, nigdy tylko jako środka.

Źródło: Immanuel Kant, *Uzasadnienie metafizyki moralności*, oprac. Wydawnictwo Marek Derewiecki, tłum. Mściśław Wartenberg, Kęty 2001, s. 46.

W opartej na wolności etyce Kanta, człowiek z pełną świadomością wybiera w każdej sytuacji podporządkowanie się temu prawu (dobra wola) lub z premedytacją je łamie (Kant określa tę predyspozycję do złamania prawa moralnego radykalnym złem).

Podsumowanie

Pojęcie noumenu – rzeczy samej w sobie – pełni w filozofii Kanta dwojaką funkcję. Po pierwsze, jest elementem teorii poznania, w której przeciwstawione zostało fenomenowi. W odróżnieniu od tego, co możliwe do poznania (fenomeny) i tego, co owo poznanie warunkuje (transcendentalne formy naoczności i kategorie intelektu), noumeny tworzą realnie istniejącą, lecz niepoznawalną sferę rzeczywistości. W tym kontekście służą one Kantowi do przewyciężenia idealizmu subiektywnego.

Po drugie, noumen jest jednym ze sposobów na ujęcie natury człowieka. Jako element antropologii filozoficznej, służy Kantowi do ugruntowania prawa moralnego w wolności. Świat noumenów, wolny od wszelkiej konieczności przyrodniczej, jest bowiem przestrzenią obowiązywania prawa moralnego.

Słownik

agnostycyzm

(gr. *agnostos* – niepoznawalny) w teorii poznania jest stanowiskiem, które neguje możliwość poznania obiektywnej rzeczywistości i ogranicza zakres możliwego poznania do zjawisk

antynomia

(gr. *anti* – przeciw; *nomos* – prawo) para zdań wzajemnie sprzecznych, których każde zdaje się równie dobrze uzasadnione

aprioryzm

(łac. *a priori* – z góry, uprzedzając fakty) pogląd, zgodnie z którym istnieje wiedza niezależna od doświadczenia

idea

(gr. *idéa* – to, co widoczne, kształt, wyobrażenie, postać, wzór, przedstawienie) u Platona: samoistny, wieczny, niezmienny, niezłożony, ogólny i doskonały byt duchowy; idee są wzorami zmiennych bytów materialnych

idealizm

gr. *idea* – kształt, wyobrażenie) pojęcie określające wszystkie kierunki filozoficzne, które zakładają, że świadomość, myśl są pierwotne wobec zewnętrznych wobec świadomości bytów, rzeczy, zjawisk

idealizm immanentny

(gr. *idea* – kształt, wyobrażenie) jest odmianą idealizmu teoriopoznawczego; ogranicza sferę możliwego poznania do zjawisk psychicznych (myśli, wrażeń, idei) poznającego podmiotu, co w konsekwencji neguje możliwość poznania zewnętrznej wobec niego rzeczywistości

idealizm transcendentalny

(gr. *idea* – kształt”, „wyobrażenie) odmiana idealizmu teoriopoznawczego; ogranicza sferę możliwego poznania do zjawisk konstytuowanych przez poznający podmiot

realizm

(łac. *realis* – rzeczywisty) stanowisko w teorii poznania, które uznaje, że poznane przedmiotów znajdujących się poza świadomością lub niezależnych od podmiotu poznania jest możliwe

sceptycyzm

(gr. *skeptomai* – obserwuję) stanowisko odrzucające możliwość poznania wiedzy pewnej i uzasadnionej (tu w odniesieniu do Davida Hume'a)

solipsyzm

(łac. *solus ipse* – ja sam) skrajna postać idealizmu subiektywnego; zakłada, że istnieje jedynie podmiot („ja”), a cała rzeczywistość sprowadza się do jego wrażeń

subiektywizm

(łac. *subiectivus* – podmiotowy) w teorii poznania, subiektywizm neguje możliwość poznania rzeczywistości zewnętrznej wobec poznającego podmiotu (tożsamy z idealizmem immanentnym)

transcendentny

(łac. *transcendere* – wychodzić poza granice) wykraczający poza, istniejący na zewnątrz czegoś; tu, w odniesieniu do przedmiotu poznania, jako znajdującego się poza podmiotem, istniejącego niezależnie od niego

Gra edukacyjna

Polecenie 1

Zagraj w grę i sprawdź swoją wiedzę na temat pojęcia noumenu i filozofii Kanta. Na odpowiedź na wszystkie pytania masz 5 minut. Jeżeli zdarzyło ci się popełnić błąd, po zakończonym teście sprawdź, które odpowiedzi są nieprawidłowe, i spróbuj jeszcze raz.

Test

**Zagraj i sprawdź
swoją wiedzę na
temat noumenu
i filozofii Kanta
biorąc udział
w grze.**

Poziom
trudności:

łatwy

Limit czasu:

5 min

Twój ostatni
wynik:

-

Uruchom

Polecenie 2

Ułóż pytanie testowe, które mogłoby się pojawić w quizie dotyczącym noumenu i filozofii Kanta.

Question: ...

- a. ...
- b. ...
- c. ...
- d. ...

Sprawdź się

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Dopasuj definicje do pojęć.

noumen	konstytuowany przez podmiot przedmiot doświadczenia
transcendentalny	wykraczający poza granice możliwego doświadczenia
fenomen	rzecz sama w sobie, znajdująca się poza granicami możliwego doświadczenia
transcendentny	stanowiący warunek możliwości doświadczenia

Ćwiczenie 2

Uzupełnij tabelę dotyczącą charakterystyki noumenów i fenomenów. Wpisz plus (+), jeśli wymieniona cecha się do nich odnosi lub minus (-), jeśli nie.

Cecha	Noumeny	Fenomeny
Są możliwe do poznania.	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Mogą być przedmiotem doświadczenia.	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Ich działania są zdeterminowane przez prawa natury.	<input type="text"/>	<input type="text"/>
Ich działania cechuje wolność.	<input type="text"/>	<input type="text"/>

Tekst A

Immanuel Kant

Krytyka czystego rozumu

Dotychczas przyjmowano, że wszelkie nasze poznanie musi się dostosowywać do przedmiotów. Lecz wszelkie próby, by o nich przy pomocy pojęć orzec coś, co by rozszerzyło poznanie nasze, obracały się przy tym założeniu w niwecz. Spróbujmy więc raz, czy nam się lepiej nie powiedzie przy rozwiązywaniu zadań metafizyki, jeśli przyjmimy, że to przedmioty muszą się dostosowywać do naszego poznania.

Źródło: Immanuel Kant, *Krytyka czystego rozumu*, [w:] Tadeusz Kroński, *Kant*, Warszawa 1966, s. 80.

Ćwiczenie 3

Odpowiedz na pytanie: Jak nazywa się stanowisko epistemologiczne, z którym polemizuje Kant?

Ćwiczenie 4

Jak określona została propozycja zmiany w epistemologii sformułowana przez Kanta w tekście A?

antynomie czystego rozumu

imperatyw kategoryczny

przewrót kopernikański

oświecenie

Wyjaśnij, na czym polegał przewrót kopernikański w epistemologii.

Tekst B

((Immanuel Kant

Prologomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka

Twierdzenie	Twierdzenie przeciwne
1	
Świat posiada <i>początek</i> (granice) co do czasu i przestrzeni.	Świat jest co do czasu i przestrzeni <i>nieskończony</i> .
2	
Wszystko na świecie składa się tego, co <i>proste</i> .	Nie ma nic prostego, wszystko jest <i>złożone</i> .
3	
Istnieją w świecie przyczyny wytworzone przez <i>wolność</i> .	Nie ma żadnej wolności, lecz wszystko jest <i>przyrodą</i> .
4	
W szeregu przyczyn świata jest jakaś istota <i>konieczna</i> .	W szeregu tym nic nie jest konieczne, lecz <i>wszystko</i> w nim <i>jest przypadkowe</i> .

Mamy tu najosobliwszy fenomen ludzkiego rozumu, na który nie można znaleźć przykładu w żadnym innym użyciu rozumu. Jeżeli zjawiska świata zmysłowego, jak to się zwykle zdarza, myślimy sobie jako rzeczy same w sobie, jeżeli zasady ich połączeń przyjmujemy jako zasady powszechne, mające ważność dla rzeczy samych w sobie, a nie tylko dla doświadczenia, co również jest rzeczą zwykłą, a nawet, jeżeli nie przeprowadzi się naszej krytyki, nieuniknioną, to wyłania się wtedy pewna nieoczekiwana sprzeczność, której nigdy nie można usunąć na zwykłej drodze dogmatycznej. Zarówno bowiem danego twierdzenia, jak i twierdzenia jemu przeciwnego można dowieść za pomocą jednakowo przekonujących, jasnych i nieodparty ch dowodów – bo za słuszność wszystkich tych dowodów ręczę – i rozum staje wobec rozdzielenia siebie samego: stan, z którego sceptyk się raduje, a który w filozofie krytycznym musi budzić zastanowienie i niepokój. [...]

W obrębie zjawisk każdy skutek jest zdarzeniem, czyli czymś, co zachodzi w czasie; stosownie do powszechnego prawa przyrody musi go wyprzedzać pewne określenie przyczynowości przyczyny (pewien jej stan), po czym następuje skutek wedle stałego prawa. Ale to, co przyczynie nadaje przyczynowość, musi również być czymś, co się zdarza, czyli co się *dzieje*. Przyczyna musiała *zacząć działać*, w przeciwnym bowiem razie pomiędzy nią a skutkiem nie można by było pomyśleć następstwa czasowego. Skutek istniałby zawsze, i tak samo przyczynowość przyczyny. A więc wśród zjawisk *określenie przyczyny do działania* również musiało powstać, przeto na równi ze swym skutkiem musi być wydarzeniem, które znów posiadać musi swą przyczynę itd., zatem konieczność przyrody musi być tym warunkiem, na mocy którego są określane przyczyny działające.

Natomiast jeżeli wolność ma posiadać własność pewnych przyczyn zjawisk, to musi być ona ze względu na te zjawiska jako wydarzenia władzą zapoczątkowywania ich *z siebie, samej (sponte)*, tj. bez tego, by przyczynowość przyczyny mogła się zacząć sama i żeby przeto nie

wymagała żadnej innej podstawy nadającej jej początek. Wtedy jednak *ta przyczyna* powinna co do swej przyczynowości nie podlegać czasowym określeniom swego stanu, tj. powinna *nie* być wcale *zjawiskiem*, tj. musielibyśmy ją uznać za rzecz samą w sobie, a tylko jej *skutki* za *zjawiska*. Jeżeli można pomyśleć sobie bez sprzeczności taki wpływ istności rozumnej (*Verstandeswesen*) na zjawiska, to z wszelkim powiązaniem przyczyny i skutku w świecie zmysłowym będzie wprawdzie związana konieczność przyrody, tej jednakże przyczynie, która sama nie jest zjawiskiem (choć stanowi jego podstawę), będzie przyznana wolność, a więc będzie można bez sprzeczności przyrodę i wolność przypisać tej samej rzeczy, lecz pod rozmaitymi względami, raz jako zjawisku, drugi raz jako rzeczy samej w sobie.

Źródło: Immanuel Kant, *Prologomena do wszelkiej przyszłej metafizyki, która będzie mogła wystąpić jako nauka*, oprac. J. Suchorzewska, tłum. B. Bornstein, Warszawa 1993, s. 94–100.

Ćwiczenie 6

Które obiekty mogą kierować się według Kanta wolnością?

ludzie

rzeczy

noumeny

fenomeny

Ćwiczenie 7

Na podstawie tekstu A zastanów się, czy człowiek jest według Kanta rzeczą samą w sobie, czy zjawiskiem. A może pasuje do obu kategorii? Odwołaj się do przykładów, które potwierdzą twoje stanowisko. Jeśli masz wątpliwości, przeczytaj fragment wypowiedzi Kanta, który znajdziesz w podpowiedzi.

Ćwiczenie 8

Wyjaśnij, jak rozwiązanie trzeciej antynomii wpłynęło na filozofię moralności Kanta.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Maćkowska

Przedmiot: Filozofia

Temat: Czym jest noumen

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

II. Elementy historii filozofii.

6. Immanuel Kant. Uczeń:

- 1) objaśnia, na czym polega „przewrót kopernikański” w filozofii i transcendentalność jego epistemologii;
- 2) przedstawia kantowską koncepcję prawa moralnego oraz w jej kontekście objaśnia treść i funkcję imperatywu kategorycznego (formuła powszechnego prawa oraz formuła człowieczeństwa jako celu);
- 3) podaje rozwiązanie przykładowego problemu moralnego, wykorzystując obie formuły imperatywu kategorycznego;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele lekcji (językiem ucznia):

- Wyjaśnisz, na czym polegał przewrót kopernikański w filozofii.
- Scharakteryzujesz transcendentalną teorię poznania Kanta.
- Objaśnisz znaczenie noumenu w kontekście sporu o granice poznania.
- Przedstawisz koncepcję prawa moralnego Kanta i powiążesz ją z koncepcją noumenów.

Cele operacyjne. Uczeń:

- wyjaśnia, na czym polegał przewrót kopernikański w filozofii;
- charakteryzuje transcendentalną teorię poznania Kanta;
- objaśnia znaczenie noumenu w kontekście sporu o granice poznania;

- przedstawia koncepcję prawa moralnego Kanta i powiążesz ją z koncepcją noumenów.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- gra dydaktyczna;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Czym jest noumen”. Prosi uczestników zajęć o rozwiązanie ćwiczeń nr 1 i 2 z sekcji „Sprawdź się” na podstawie treści w zakładce „Przeczytaj”.

Faza wprowadzająca:

1. Prowadzący zajęcia loguje się na platformie, wyświetla temat lekcji oraz cele. Wspólnie z uczestnikami zajęć ustala kryteria sukcesu.
2. **Dyskusja wprowadzająca.** Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, sprawdza, którzy uczniowie zapoznali się z udostępnionym przed lekcją e-materiałem i wykonali zadane ćwiczenie. Jeśli odpowiedzi uczniów bardzo się różnią lub ćwiczenie okazało się trudne, nauczyciel omawia je na forum. Dyskusja.

Faza realizacyjna:

1. **Mapa myśli.** Nauczyciel wyznacza ucznia, który zapisuje na tablicy podane przez niego hasło: *Przewrót kopernikański*. Następnie uczniowie podają na forum swoje pomysły. Wybrany uczeń zapisuje je wszystkie wokół hasła.
Na tej podstawie powstaje mapa myśli/pojęć, do których uczniowie będą mogli powracać podczas kolejnych etapów zajęć lub w ramach powtórki materiału w domu
2. **Praca z multimediami.** Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej materiał z sekcji „Gra edukacyjna”. Uczniowie po zapoznaniu się z nim dzielą się na grupy i przygotowują odpowiedzi na pytania: *Zagraj w grę i sprawdź swoją wiedzę na temat noumenu i filozofii Kanta. Na odpowiedź na wszystkie pytania masz 5 minut. Jeżeli zdarzyło ci się popełnić błąd, po zakończonym teście sprawdź, które odpowiedzi są nieprawidłowe, i spróbuj jeszcze raz.* Po upływie ustalonego wcześniej czasu przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycje odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do nich lub je uzupełniają. Nauczyciel czuwa nad prawidłowym przebiegiem zadania, udzielając uczniom informacji zwrotnej.
3. **Praca z drugim multimediami.** Uczniowie zapoznają się z materiałem w sekcji „Sprawdź się”. Klasa dzieli się na grupy. Każdy zespół opracowuje odpowiedzi do poleceń i ćwiczeń. Po wyznaczonym przez nauczyciela czasie liderzy grup odczytują swoje propozycje. Nauczyciel komentuje rozwiązania uczniów.
4. Ostatnie ćwiczenie nr 7 nauczyciel wyświetla uczniom za pomocą tablicy lub rzutnika. Uczniowie pracują w grupach lub całym zespołem klasowym, ustalając prawidłową odpowiedź. Nauczyciel prosi wybranego ucznia o uzasadnienie odpowiedzi. W razie potrzeby zaprasza pozostałych uczniów do dyskusji.

Faza podsumowująca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji i cele zawarte w sekcji „Wprowadzenie”. Wspólnie z uczniami poddaje refleksji proces dydaktyczny: czego się uczniowie nauczyli, czy osiągnęli założone cele?

Praca domowa:

1. Uczniowie wykonują ćwiczenie nr 8 zawarte w sekcji „Sprawdź się”. Przygotowują uzasadnienia poprawnych odpowiedzi.

Materiały pomocnicze:

- Taraszkiewicz M., *Trendy - uczenie w XXI wieku*, „Internetowy Magazyn CODN” 1 (2005).
- Lipman M., Sharp A., Oscanyan F., *Filozofia w szkole*, Centralny Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli, Warszawa 1997.
- Tatarkiewicz W., *Historia filozofii*, Warszawa 2005.

- Migasiński J., *Filozofia nowożytna*, Warszawa 2011.

Wskazówki metodyczne opisujące różne zastosowania multimedium:

- Nauczyciel może wykorzystać medium w sekcji „Gra edukacyjna” do pracy przed lekcją. Uczniowie zapoznają się z jego treścią i przygotowują do pracy na zajęciach w ten sposób, żeby móc samodzielnie rozwiązać zadania.